

Sait Çetinoğlu: İttifak Devletleri Kaynaklarında Ermeni Soykırımı ve Ermeni Soykırımında Alman etkisi

Posted on 18/08/2019

Titiz soykırım araştırmacısı Vahakn N. Dadrian, Belge Yayınları'na yayımlanan, Ermeni Soykırımında Kurumsal Roller (1) kitabında, genel olarak soykırımı tartışarak, Ermeni soykırımında Partinin, Askeri ve sivil otoritelerin, Teşkilat-ı Mahsusa'nın, doktorların suçlarını ve tüm bunların suç ortaklarını belgelemiş, bu sorumluların askeri ve Divan-ı Harbi Örfi Mahkemeleri'nde görülen davalarından örnekler de vererek, Ermeni soykırımına ilişkin zengin belgeler sunmuştu. Dadrian, bu kitabın ardından yayınlanan Türk Kaynaklarında Ermeni Soykırımı (2) adlı çalışmasında ise, Osmanlı belgelerinden hareketle, refleks halini alan inkara karşın, eski sivil ve askeri memurların itiraflarından (savaş zamanı Heyeti Vükela üyelerinin itirafları, tarihçi, siyaset yazarı ve diğer yazarların itirafları, ordu kumandanları ve diğer muvazzaf ve İhtiyat Zabitan, Osmanlı Meclis-i Mebusan üyeleri ve üst düzey üç İttihatçının -Enver, Talat, Cemal- itirafları), diğer belgelerden (Nain-Andonian) ve yazışmalardan yola çıkarak soykırımı belgeler. Belgeleme ile birlikte Türk-Ermeni ihtilafına dair Rus generali Mayevski'nin raporunun Türk yazarlar tarafından çarpıtılmasını örneklemesinin yanında, Türklerin, Ermeni soykırımının inkarındaki anahtar unsurlar olan saptırma ve yalanlama üzerine de ayrıntılı bir incelemeye de tanık oluruz.

Yine Belge Yayınları'na yayınlanan İttifak Devletleri Kaynaklarında Ermeni Soykırımı -Toplu Makaleler 33- kitabında, Ermeni soykırımında Alman etkisini de tartışarak, ittifak devletleri arşiv belgelerinden hareketle soykırımı inceler Dadrian. Dadrian'ın sunduğu ve incelediği belgeler, kamuoyuna açıklanmak amaçlı değil, kurum içi dahili amaçlar güden raporlar olmasından dolayı önemlidir; "Almanya ve Avusturya, 1. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin

politik ve askeri müttefikleriydi. Bu devletlerin temsilcilerinin, çoğu sadece kurum içi amaçlarla yazılmış olan özel, gizli ve çok gizli raporları, mevcut başka kaynak ya da verinin boy ölçüşemeyeceği bir doğruluk ve yakınlığa sahiptir.” (s 109) Alman Askeri Misyonu görevlileri, Osmanlı Genelkurmayını uzun yıllardır kontrol etmektedirler, gerek elçileri gerekse her düzeydeki komutanlarıyla Ermenilere yapılan muameleler bilgileri dahilindedir. Her kademedeki Alman görevliler kırımdan haberdardır ve üstlerine sürekli raporlarla soykırımı belgelemektedirler. “Üstlerinin örtülü planları ve amaçlarının farkında olmayan Alman devletinin bu alt düzeyli memurları, üst kurumlarını yayılan kitle katliamlarının ayrıntılarıyla ilgili olarak tam anlamıyla bir rapor bombardımanına tuttular; benzer raporlar Türkiye’nin içinde görev yapan Alman subayları tarafından Almanların Türkiye Askeri Misyonuna gönderildi. Avrupa’daki diğer devlet arşivlerine kıyasla, Bonn’daki Alman Dışişleri Bakanlığı arşivlerinin depoları bu kitlesel katliam ile ilgili birincil kaynakları yönünden kıyas kabul etmez” (s.112-113) Üstlerinin planları ve amaçlarının farkında olanlar da, çok övündükleri Alman disiplini çerçevesinde üstlerine gönderdikleri raporlarla soykırımı belgelemişlerdir. Almanların raporları, kırığa ilişkin inanılmaz ayrıntılar içermektedir. Burada örnek olarak Teşkilat-ı Mahsusa kumandanı olan Albay Stange’nin raporundan sözedelim. Albay Stange’nin özel konumuyla birlikte raporu da belgeleme bakımından önemlidir: “Onun bu uzun raporu, açık yürekliliği, olgusal temelleri, özgünlüğü ve geniş perspektifiyle dikkatleri kendisine çekiyor. Burada Stange içinde fırsat, tasarlama, karar alma, gözetim, zülüm tipleri ve imhanın ölçü ve faileri gibi unsurların bir ilişki ağına oturtulduğu görünen bir soykırım sendromunun işleyiş hatlarını kendi askeri üslubuyla sunuyor.” (s 79) Dadrian’ın soykırım konusunda Alman, Avusturya ve Bulgaristan arşiv kaynaklarında yaptığı incelemeleri öğreticidir. Dadrian, Alman etkisini iki kategoride inceler: biri tavsiye ve kolaylaştırma, diğeri de rıza ve icabet etme. Alman askeri misyonuna bağlı görevlilerin bir kısmı kararları verirken bir kısmı verilen kararları uygulamış, bir kısmı Ermenilere yapılan muamelelere rıza göstererek göz yummuştur. Raporların karartılmasının yanında soykırığa tavır alıp belgeleyenler de yine bu misyon görevlileridir.

Osmanlı Silahlı Kuvvetleri Erkan-ı Harp Reisi Seeckt, “Ermenilere yönelik Hristiyanca tüm

duygularımız ve politik kaygılar savaşın mecburiyetleri karşısında ortadan kalkmak zorundadır” (s 78) demekten de çekinmeyecektir. Bir diğer Alman Erkan-ı Harbiye Reisi General Bronsart’ın sorumluluk temelini sağlayan bir emri vardır: Ermeni ahalini tehcir mukarrerdir. General silahsız ve izole edilmiş amele taburlarındaki Ermeni askerlere karşı sert önlemler alınması emrini de verir. Bir diğer örnek de demiryollarından sorumlu Alman komutan Yarbay Boettrich’in Bağdat Demiryolu inşaat ve tünellerinde çalışan Ermeni işçiler, mühendisler, idari ve teknik personelin tehciri emridir. (s 130-134) Von Sanders Ayvalık’ta Rumları görünce “bu gavurları hala sürmediniz mi” diyerek astlarını paylamaktan çekinmez. Katliam emrini veren komutanların yanında katliama iştirak eden Alman görevliler de vardır: “Osmanlı Ordusu’nda görev yapan çok sayıda Alman askeri misyoner, Türk askerinin bu aksiyonuna [Soykırım] aktif olarak da katılmıştı. Örneğin 1915 yılında Musa Dağı’na saklanan Ermeni köylüleri kuşatan Türkler’i bir Alman komuta ediyordu. Ekim 1915’te Urfa’daki Ermeni asmtinin kuşatılmasını Suriye’deki Alman Kurmay Eberhard Graf Wolfskeel von Reichenberg yönetiyordu. Mart 1915’te Türk birliklerinin Zeytun’a gönderilmesi emrini de bir Alman subay verdi. O zamanlar çok sayıda Alman için Ermeniler siyasi olarak güvenilmez, azılı düşman Rusya’ya asmpati gösteren ve hatta onlarla pakt kuran bir halktı.” (4) General Seeckt’in günlüğünde “çok sayıda Türkleşmiş (vertürkt) Alman subayından şikayet etme[si]”(s. 46) boşuna değildir. Büyükelçi Morgenthau bunlara, Alman Büyükelçisi Wangenheim, askeri Ataşe Binbaşı Haumann, Goltz Paşa, Amiral Usedom ve Amiral Shouson’u da ilave eder. “Şu ya da bu biçimde Ermeni tehciri kararının alınmasında etkili olan, danışma ya da fikir oluşumuna katılan bu Alman subaylar, özellikle Harbiye Nazırı Enver Paşa’ya Türkiye’nin doğu vilayetlerindeki Ermenileri tehcir etme tavsiyesinde bulunduğunu kabul eden Mareşal von der Goltz ve yarbay Feldman’a komplo ortaklığı suçlaması yöneltilmiştir.” (s.152-153) Batılı güçlerin 20. yüzyılın bu ilk soykırımı karşısındaki duyarsızlığı, diğer soykırımları da cesaretlendirmiştir. “Tüm olanlara rağmen bugün Ermenilerin imhasından bahseden kim kaldı” (5) diyen Hitler’in, 1939’daki bu sözleri Ermeni soykırımının cezasızlığından cesaret almaktadır. Hitler’in yanında Ermeni soykırımının tanıklarının da özel bir yeri olduğunu yeri gelmişken belirtelim ve bunlara örnek olarak Richter ve Dönitz’den söz edelim: Birahane baskınında Hitlerin yanında

yürüyen Erzurum Alman konsolosu Max Scheubner-Richter⁶'in soykırımdaki etkisi küçümsenemez. Kafkasya'da görevli bir diğer Teşkilat-ı Mahsusa komutanı Albay Stange gibi, Richter'de, Teşkilat-ı Mahsusa elemanı olarak Ömer Naci ile birlikte İran operasyonlarına katılan bir komutan olarak aynı zamanda bölgedeki kırımların da tanığıdır. Danimarkalı Marcher, "Harput Valisi Erzincanlı Sabit'in [Sağıroğlu], Erzurum Alman konsolosu Max Scheubner-Richter'e; 'Türkiye'deki Ermeni milletinin, yok edilmesi gerektiğini ve edileceğini söyledi. Egemen Türk milletini tehdit edecek derecede nüfus ve refah açısından büyüdüklerini anlattı; tek çare, onları yok etmektir', dediğini aktarmaktadır." (7) Richter'e, Breslau'nun kaptanı Karl Dönitz'i eklemekle, Amirale saygısızlık yapmış sayılmayız. Amiral Dönitz, Hitler'in vasiyeti üzerine Hitler'den sonra Alman Devlet Başkanlığına getirilmiş ve Nurenberg'de soykırım suçuyla cezalandırılmıştır. Almanların Osmanlı'nın kırım politikalarını onaylamalarının tarihi eskidir. Alman İmparatorunun, İttihatçılarla dostluğunun yanında Sultan Hamit'le dostluğu da eskiye dayanır ve o, Jöntürk devriminden de endişe duymamıştır. Jöntürk devrimiyle Alman çıkarlarının zedelenmeyeceğinin bilincindedir. 1896 Ermeni katliamlarından sonra "hissizleşmiş Avrupa onlardan [Hamid ve ekibinden] nefret eder ve katliamların mimarı Kızıl Sultanı lanetlerken, imparatorluk çapındaki katliam dizisinin sona ermesinden yaklaşık iki yıl sonra, 1898'de II. Wilhelm'in, Türkiye'ye yaptığı ikinci ziyarette büyük tantana ve törenlerle karşılanmasının Almanları memnun etmesi, onların bir teba milliyetinin boğazlanmasını affetme eğiliminde olduğunun işaretiydi.

Bu hoşgörü için, imparator ev sahiplerince cömertçe ödüllendirilecekti. Fransız Büyükelçi Cambon'un dilinde, Sultan konuklarına paha biçilmez hediyeler vermekle tam bir sağmal inek olduğunu göstermişti[r]." (s.118-119) Hamit, İmparatoru hediyelere boğmaktan çekinmeyecektir (bugün yabancı resmi tarihçilerin ödüllendirildiği gibi). Alman İmparatoru ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaret eden politik papaz Naumann, Almanların yüksek çıkarlarının Türk imparatorluğundaki Hristiyanların ızdıraplarına politik olarak kayıtsız kalmalarının gerekli olduğunu söylemekten çekinmeyecektir. (s.120) Ermeni Tehciri ve katliamlarıyla ilgili belgelerden bir seçkiyi hazırlayan Dr. Lepsius da Alman

devletini sorumluluktan kurtarmak için bazı belgeleri karartmaktan çekinmeyecektir. (s. 114-115) Almanların bölgedeki çıkarları, soykırımı görmezden gelmelerinin yanında kolaylaştırıcı bir etken olmuştur. Bakü petrol bölgesine ulaşma niyeti pantürkizmin kışkırtılmasına, Berlin-Bağdat Demiryolu hattının güvenliği ve Almanların Ermeni burjuvazisinin yerine geçme düşünceleri de soykırımı giden yola döşenen taşlardan biridir. “Almanya Büyükelçisi Wangenheim da, 17 haziran 1915 tarihli raporunda, ‘Ermeni tehcirinin sadece askeri nedenlerle yapılmadığı çok açık’ diyerek Talat Paşa’nın, büyükelçilik görevlisi Dr. Mordtmann’la yaptığı görüşmeyi aktarmaktadır. Talat, ‘Dünya Savaşı’nı bahane ederek, dış ülkelerin diplomatik müdahalelerine aldırmaksızın, ülkeyi iç düşmanlardan - Hıristiyanlardan - tamamen temizlemek’ istediğini ve bunun ‘Türkiye’nin müttefiki olan Almanya’nın da çıkarlarına olduğunu söylemektedir. Çünkü, ‘Türkiye böyle güçlenecektir.’” (8) Alman egemenlerinin, soykırımı desteklerinden dolayı Ermenilere karşı en azından özür borcu vardır ve bu borç hala ortada durmaktadır. Batılı güçlerin politik hesapları, soykırımı dahil olan diğerleri gibi Almanların da bu suçtan dolayı sorumluluklarının üzerini örtmüştür. Almanların soykırımı dahilileri, Talat’ın savunmasında Erkan-ı Harbiye Reisi General Bronsart’ın suçlanması, İttihatçıların sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

Dadrian, bu titiz çalışmasında, Batı’nın reel politik adına Ermeni halkının yok edilmesine nasıl seyirci kalındığını ve nasıl ortak olunduğunu Osmanlının Birinci Savaşındaki müttefiklerinin kaynaklarından göstererek soykırımı bir kez daha belgeler.

KAYNAKLAR

- 1) Dadrian Vahakn N. Ermeni Soykırımında Kurumsal Roller, Toplu makaleler kitap 1, Çev. Atilla Tuygan, Belge Y.2004
- 2) Dadrian Vahakn N. Türk Kaynaklarında Ermeni Soykırımı, Toplu Makaleler kitap 2 Çev. Atilla Tuygan, Belge Y.2005

- 3) Dadrian Vahakn N. İttifak Devletleri Kaynaklarında Ermeni, Soykırımı Toplu Makaleler kitap 3 Çev. Ali Çakıroğlu, Belge Y. 2006.
- 4) Hofmann Tessa, Talat Paşa Davası, Bilinmeyen Belgeler/yorumlar Çev. ve Yayına Hazırlayan Doğan Akhanlı, Belge Y.2003 s 117-118
- 5) Bardakjian Kevork B., Hitler ve Ermeni Soykırımı,Çev Ali Gelen Peri Y. 2006 s 17
- 6) Max Scheubner Richter Hitler'in 1923 yılında ünlü Münih Birahane ayaklanması sırasında yaşamını yitirmiştir Ragıp Zarakolu önsöz, Kevork B. Bardakjian, Hitler ve Ermeni Soykırımı,Çev Ali Gelen Peri Y. 2006
- 7) The Treatment, Belge 64, s.258. Akt. AKÇAM Taner, İnsan Hakları ve Ermeni Sorunu İmge 2002 s. 259
- 8) Akçam Taner, Ermeni Meselesi hallolunmuştur,İletişim y,2008, s 136. Taner Akçam'ın bu çalışması Dahiliye Vekaleti şifre kaleminden illere gönderilen şifreli telgraflardan Soykırımın izini sürerek bu telgrafları diğer devlet arşiv bilgileri ve döneme ilişkin anlatımlarla karşılaştırarak Ermeni Soykırımını Osmanlı arşivlerinden belgeleyen son derece önemli titiz bir çalışmadır.

Diğer Yazıları: <https://tarihvetoplumlar.com/sait-cetinoglu/>